

PROLOG I

Kvazimodo

„Zvonar Bogorodičine crkve u Parizu“, roman Viktora Igoa iz 1831. godine bio je presudan u postalom francuskom duhu da se jedno od najljepših crkvenih zdanja zapadne civilizacije otme potpunom zaboravu velikog grada kao što je Pariz. Francuski narod, iznuren jakobinskim terorom koji je iznikao iz Francuske buržoaske revolucije, bez obzira na parole pokreta: „Egalite, liberte, fraternite“ (Jednakost, sloboda, bratstvo), posle Robespjerovog udara na hrišćanstvo koje je u potpunosti prognao iz francuskih crkava, a kako se kasnije ispostavilo i iz duše francuskog naroda, bilo je nešto neshvatljivo, nešto što je ukazivalo da je ljudska vera u Boga zapravo veoma nestabilna, krhka, gotovo kao da i nije deo čoveka samog. To je posle Francuske revolucije 1789. godine potpuno očigledno, pošto se vera Francuza gotovo u potpunosti izgubila. U vremenu giljotina urušilo se i

samo hrišćanstvo i veliko je pitanje da li bismo mi danas uopšte imali pred sobom lepotu Notr Dama da nije bilo književnika koji je svojom izmišljenom pričom kroz sentimentalnost čitalaca povratio sakralnost Notr Dama sa puta zaborava u veliki nacionalni poduhvat sakupljanja novca za njegovu obnovu. Obnovu kako urušene crkve, tako i nade, rođene u romanu u kome su glavni likovi zvonar Kvazimodo i Ciganka Esmeralda, u svetu punom prljavštine, koji je tako ličio na stvarnost, dok je crkva Notr Dam bila oslonac njihove vere da postoji neki drugi svet, bolji od onoga u kome su živeli.

Viktor Igo pobuđuje savest trivijalnog i prosečnog života uzimajući iz prikrajka poslednje ostatke sakralnosti tadašnjeg društva iz koga je jedan tren smogao uhvatiti bolji, humaniji, da ne kažemo sakralniji svet čoveka. Zaboravljeni Notr Dam je iz tog kolektivnog uzleta ponukanog literarnim svetom uspeo poslednji put da oseti toplinu vere koja je bila izmešana u svesti čoveka, da bi se već pri kraju

obnove crkvenog zdanja opet uputila na stare puteve svakidašnjeg sivila u kojem se osećala tek prolaznost i ništa više. Godinama se taj svet okretao u sve manjoj svetosti, koja je zgradu Notr Dam sve više udaljavala od ljudi tadašnjeg vremena, ali i od ljudi sadašnjice, da bi na početku trećeg milenijuma takva imaginarna simbioza doživela svoj epohalni kraj kroz „sakralni plamen“ na Uskrs, 15. aprila 2019. godine, kada su svi svetski mediji pratili kako Notr Dam nestaje u plamenu naočigled celog Pariza, Francuske, sveta. Mnogi su se u tim trenucima pitali da li je to znak blizine kraja katoličke dogme ili simbol desakralizacije zapadnog društva, a dosta ređe da li je taj plamen poslat od pakla ili raja.

Plamenovi koji su uništavali patinu prošlosti, toranj koji se prelomio unutar paklene bukjinje, slike koje su prenosile plamen u centru Pariza – nisu tražili poslednje ostatke vere, lica vernika i ozlojeđenih monaha, već su u pompeznom rijalitiju (*reality show*) zgrabili trenutak da iz njega naprave vest dana, koja bi inače monotono društveno naličje bar nakratko probudila iz kolektivne apatije i beznađežnosti. Što se tiče Notr Dama, njegova sudbina je ipak bila sasvim drugačija od onoga što se prepričavalo i govorilo danima, ne samo u Francuskoj već i u celom zapadnom svetu. Francuska danas zapravo nema više buržuja, koji bi rado čitali knjige, nema ni književnika i umetnika poput Viktora Igoa, Emila Zole, Edgara Degaa, Renoara... Zvonar Kvazimodo, književni lik, koji je sa svojim spoljašnjim telesnim deformitetom nalazio svoj duševni mir unutar ćutljivog Notr Dama doduše još uvek živi u Igoovom romanu u kome nikada neće ni naći nikakvo drugo mesto za spokoj vlastitog duši kao u toj crkvi u središtu Pariza.

Pa čak ni mi kao „prolazni putnici, koji se smenjuju svakog veka“ u stvarnosti ne možemo da doživimo lepotu Notr Dama drugačije negoli da tu lepotu vidimo, osetimo ili zamišljamo hiljadu kilometara daleko, u nadi da ćemo tu sakralnost jednom u svom životu i videti svojim očima i dodirnuti svojim rukama i pozdraviti je svojim prisustvom.

Ali zato ona mora da bude „živa“, mora da bude među nama, mora da predstavlja materijalni dokaz da priča zvonara Notr Dama nije izmišljena već da je ona u stvarnosti postojala u prošlosti i da postoji i u sadašnjosti. Jednako je sudbina Kvazimoda vezana za postojanje crkve, ne samo u romanu već i izvan njega. Tek preko tog mosta Kvazimodo može videti naš svet prevare i samoobmanjivanja koji se već dugi niz godina uopšte ne menja.

Shvatanje da je ime zvonara vezano za uskršnje dane taj aprilski plamen je (u mesecu tuge i prevare) od Notr Dama sve više okretalo ka literarnom liku Kvazimoda, koji je celog svog života bežao od prljavog spoljnog života grada kakav je bio Pariz, u katedralu koju su štitili zlokobni kipovi repatih čudovišta postavljenih na zidovima crkvenog zdanja. Kvazimodo je imao tu mogućnost da pobjegne iz našeg sveta bezbožništva ili prividne vere, dok je Notr Dam iz tog istog sveta, koji je zaboravio Stari i Novi zavet, proterao anđele i iz sebe izvadio dušu Hrista, i nije imao kuda da beži osim kroz „sakralni oganj“ od sveta ateizma, tehnološko-naučnog progressa i digitalizacije novog sveta.

Dan posle požara, na Veliki ponedeljak, francusko društvo se nije kao u vreme pojave Kvazimoda ujedinilo u pokušaju da bude bolje, bliže Bogu a time i čoveku. Sve su to za građane trećeg milenijuma bile bajke, gluposti i detinjarije. Nasuprot očekivanoj solidarnosti, došlo je do velike diferencijacije već godinama „bolesnog“ francuskog društva. Naime, elita najbogatijih ljudi donirala je stotine miliona evra za obnovu Notr Dama, ali je ta izolovana „aristokratija“ potpuno zaboravila da je francuski narod znao da oni to ne rade iz uverenja ili vere, znao je da Boga oni ne poštuju, a da same vernike upoređuju sa ludacima koje bi trebalo zatvoriti. Zato je i došlo do osude, do javne kritike, do reči koje su razobličile današnji svet: „To je hipokrizija!“

Društvo ateizma prepoznalo je iskvarenost elite koja taj novac nije mogla da pokloni iz ljubavi, poštovanja, vere ili pokajanja. To je bila tek gordost i egoizam koji je vadio da se otkrije u svome bogatstvu, koje ni sami više nisu znali da ocene u njegovoj veličini. Da oni tim novcem kupe naklonost Boga, crkve ili vernika, bilo bi za njih sramotno i nipodaštavajuće.

Tako je svet materijalizma i nihilizma mogao da korača i dalje svojim maršem ne hajući za činjenicu da je hipokrizija sastavni deo tog njihovog sveta.

Paklena buktinja Notr Dama otkrila je lice Dorijana Greja u kome se ocrtavao pređeni put desakralizacije zapadnog društva, u kome je *pro forma* već davno postalo značajnije od sadržaja.

Bitno je da je Notr Dam, koji je upisan u Uneskovu svetsku baštinu, jedna od najlepših građevina zapadnog hrišćanstva i da je osamsto pedeset godina stara pariska katedrala gorela i nestajala tu ispred nas, koji smo postali svedoci nestanka gotovo hiljadu godina dugog traga.

I baš taj poslednji deo percepcije bio je najvažniji deo „selfi fotografije“, koja je najdublje uticala na većinu posmatrača.

Vest koja se tako brzo proširila društvenim mrežama „Notr Dam u plamenu“, zapadni svet je za trenutak zaustavila. Vapaj za senzacijom, nečim natprirodnim, pomisao na kraj hrišćanstva, na početak ponovnog silaženja hrišćana u katakombe, na odlazak starog sveta koji mora da ostavi u nasleđe tek zemaljsko bogatstvo bilo je natopljeno željom za suzama, krvi i bičem.

Chatolic Church in flame (katolička crkva u plamenu) nije se odnosilo samo na Notr Dam. Bila je to kolektivna hipnoza zapadnog sveta, koji je tako želeo, da ujedno sa Notr Damom sahrani još nešto veće. U mislima je promicala mašta o uništenju hrišćanstva sa tragičnim epitafom u kome bi naša uloga bila epopeja natčoveka, u kome bi se sloboda konačno „oslobodila“ stega hiljadu godina dugog „ropstva“ čoveka bogovima.

Sliku rušenja tornja u sakralnom plamenu koju su prenosili svetski mediji postmodernizma prihvatao je svet svojim prikrivenim zverstvom, u kome su bile vidljive oči zveri. I baš taj pogled zveri odavao je da zapadni čovek ostaje u sebi bez religije, bez Boga i bez samoga sebe.

I dok se čovek sadašnjeg vremena naslađivao devastacijom, vatrom pakla i uništenjem, vera koja je bila utkana u delove pariske katedrale, koja je izrasla u prošlim vremenima baš iz žive vere vernika kroz uskršnje plamenove „novog sveta“, pošla je ulicama Pariza da potraži unutrašnju ranu hrišćana u kojoj bi pronašla svoj spas i ujedno utočište, no put Notr Damove vere izgledao je u tom nedeljnom poslepodnevu tako jednoličan, jednoobrazan i tmuran, kao list žalosne vrbe koji u kasnu jesen padne na vodu neke male ukaljane bare nekog zemljanog kolovoza kojim su upravo prošla konjska zaprega seljaka upućenog ka zaboravljenom planinskom selu.

Tražiti pravog vernika u današnje vreme u gradu poput Pariza izgledalo bi za sve nas suludo, zar ne, no vera Notr Dama pripadala je nekim drugim vremenima i očito je – i u tome bismo se verovatno složili – nekim drugim ljudima. Zato ona nije znala da su se svet i ljudi tako brzo i tako duboko promenili. Uvidevši da su današnji svet i čovek izgubili tragove sakralnosti, vratio se taj duh Notr Dama u plamen iz kojeg je proizašao, shvatajući da je baš u tom plamenu njegov konačni kraj.

Požar je bio performans, događaj, vest koja nije ostavila dubljeg traga u ljudima osim što je popunila vreme, koje i inače obiluje dosadom. Reči bez težine takmičile su se u originalnosti komentara ne shvatajući da je tišina kao suprotnost modernom diktatu buke bila jedini odgovor na devastaciju pariske katedrale. Protesti „žutih prsluka“ znak su fijaska liberalne demokratije, koja u osnovnom pokretaču, koji se zove profit, više ne nalazi društveni dogovor. Sloboda govora, kretanja, ponašanja, koje već neko vreme nemaju isti etički kodeks proteklih vremena u novom postmodernom svetu ateizma nalaze svoj izlaz u naučno-tehnološkom progresu gde čak ni sam profit ne igra više dominantnu ulogu, koju je prepustio „moći kontrole“. Nadzirati šta, ko, kako, zašto – ispred je svega ostalog. Takav društveni razvoj je, čini se, pogrešan, i u sebi ne nalazi večnost života ili bolje rečeno smrti jer za njega ne postoji ni jedno ni drugo.

Pravni sistem sa druge strane u naučno-tehnološkom svetu gde susrećemo delatnosti bez suzdržavanja, bez odgovornosti, sa nikakvom ili minimalnom kontrolom nema adekvatnog odgovora na genetski inženjering, nuklearnu energiju,

kibernetiku, 5G tehnologiju... U takvom svetu dominacije nauke i tehnologije, koje su isključivo u rukama velikih korporacija, religija sa svojim principima sve više predstavlja smetnju razvoju koji traži da se tradicionalne vrednosti među koje spada i religija odbace i prihvate nove, koje bi se temeljile na čovekovom znanju i umeću. Socijalna pitanja društva više ne bi smela da se temelje na hrišćanskom učenju, baš kao ni pitanja čovekovog daljeg razvoja. Čovek ne bi smeo više da se pita da li je svet u kome živi raj ili pakao, da li je pravedan ili nepravedan. Takva pitanja naprosto ne bi više imala smisla u potpuno ateističkom svetu. Stoga bismo mogli da za transformaciju zapadnog čoveka, kroz koju on danas prolazi, upotrebimo i misao Viktora Igoa: „Sveci su bili njegovi prijatelji koji su ga blagoslovlili, ali takođe su i čudovišta bila njegovi prijatelji koji su ga štitili“.

Zato na požar pariske katedrale možemo da gledamo kao na jedan od poslednjih dežavija zapadnohrišćanskog sveta, pošto je sahrana Notr Dama ovoga puta sasvim sigurno fizička kao što je i duhovna.

To sam shvatio kada sam Notr Dam mogao da gledam tek izdaleka jer je prilaz katedrali bio zabranjen zbog radova na uništenom krovu. Poseta ili bar dodir pročelja Notr Dama koje nije bilo oštećeno, isto tako nije bila moguća. Ali ni oko katedrale osim turista i slučajnih prolaznika nije bilo moguće videti nijedno obeležje, nijedan cvet, nijednu upaljenu sveću. Nikoga više nije zanimala ta crkva osim stotinjak radnika koji su ugrađivali u nju novu krovnu konstrukciju od prvoklasnog materijala, koji je u sebi, doduše, nosio ekonomsku cenu, ali ne i duhovnu. I baš taj „memento“ ispred zapaljenog Notr Dama potvrdio je moju strepnju da je čovek ostao sam sa sobom u svetu koji ga je primio kao vladara. Zato danas gotovo zaboravljeni roman Viktora Igoa po drugi i poslednji put dobija tako veliku pažnju koja će se već sutra zaboraviti u vrtlogu vapaja za vremenom. Pročitani redovi priče o Notr Damu ljudima današnjice, tragično, nisu značili poziv da se ponovo poklone crkvenom zdanju, da se čovek ponovno otkrije u razmišljanju, da otkrije još nešto u svome životu osim borbe za prestiž. Ništa iz te priče, iz pariske katedrale i hrišćanskog učenja današnji čovek nije razumeo. Tamo nije bilo nijednog cveta, nijednog obeležja, čak nijednog vernika ili sveštenika. Mnogobrojni turisti sa željom da se uslikaju ispred crkve – i ništa više. Vreme je očigledno zahtevalo da posle zvonara Kvazimoda naš svet napusti i Notr Dam. Bez ijedne zapaljene sveće ili ruže, uz pogled preko zatvorenog mosta, nije se osećalo gotovo ništa. Božji hram se činio napuštenim i praznim, kao da tamo nikada i nije bilo vere.

Izola, malen, nekada ribarski grad na slovenačkoj obali sakriven između većih gradova Kopra i Pirana u svome središnjom delu poseduje zvonik crkve koji gradu daje poseban oblik. U pozadini se iznad Kraškog ruba uzdiže planina Nanos, koja jednim delom pripada moru a drugim delom kontinentu. Često zbog toga oko te planine dolazi do jakih oluja, koje se nadmeću već od vremena kada je bog Posej-

don poslao svoje vetrove, da prodru kroz tu planinu sve tamo do Alpa, što se pak tada nije sviđalo bogu zemaljskog vetra Stribogu, koji je želeo da sačuva granice mora i kopna na starim međama i zato je srušio sve drveće, oduvao svu zemlju sa planine i od nje napravio gorostasani štiti, koji još i danas čuva vekovne granice mora i kopna. I baš ispod te planine istočnorimski car Teodosije I uz pomoć jakih vetrova porazio je tada paganskog rimskog cara, te uneo u Rim hrišćanstvo, koje se posle dva milenijuma iz promenjene zapadne svesti povlači u nebeski svet jer duhovni svet gubi bitku sa modernim svetom digitalnog virtuelnog društva. U takvom sukobu sve se više sakralnih objekata gasi u žarištima duhovne vere pošto ispred sebe više nemaju vernika već pre svega izgubljene duše nevernika.

Pogled na grad Izolu i planinu Nanos u pozadini sa brda „Belvedere“ (*ital.* Lep pogled)

PROLOG II

Francuski pravac

Arhetip savremenog govora – uskomešana bujica prošlog, sadašnjeg i budućeg vremena globalnog nerazumevanja

Kada je Avinjon postao simbol zapadnog verskog raskola u Crkvi (1309–1377), kada su svi putevi vodili u Rim osim jednog, koji se zvao put jeretika, bilo je jasno da će ta zemlja, koja je prva odbacila svetost Rima, u tom semenu raskola i dalje nositi neki tamni trag, a on će petsto godina kasnije dovesti do puta jakobinaca prema svetu ateizma koji nije zaobišao ni druge evropske narode u nameri da sebi pokori vekovni svet religiozne patine. Tražiti danas tragove hrišćanske ljubavi složen je posao koji vas u gotovo svim pravcima dovodi do marginalnih granica savremenog društva gde se religija kao takva jedva opire sve jačim i dubljim progonima sveta koji je već davno prestao da veruje u sakralnost, kako neba, tako i zemlje. Zapadni svet je kao prvi prešao granicu „ljudske zablude“, dok se ostali delovi ljudske civilizacije, pre svega Istoka, u religijama judaizma, budizma, šintoizma, hinduizma, islama... nisu usudili da se u potpunosti odreknu nečega što je u bitnim crtama u prošlosti sagradilo njihove živote i to u sve četiri dimenzije shvatanja.

Uzrečica francuskog filozofa Voltera: Si Dieu n`existait pas, il faudrait l`inventer (Ako Bog ne postoji, trebalo bi da ga izmislimo) bila je upućena kao upozorenje svim hrišćanskim narodima. Ta je misao uporno pratila zapadnog čoveka sve do kraja dvadesetog veka, kada se tvrdnja u kojoj se nazirao imperativ nije prelomila u svoju suštu suprotnost, koja je sumnju preuzela ispred vere tražeći od čoveka potpuni zaborav bilo kakve vere. Zapadni svet je tako krenuo trećim milenijumskim putem ostavljajući za sobom napuštene duhovne vrednosti stotine pokolenja, ne tek jednog ili nekoliko, stvarajući tako od njih svet napuštene vere, praznog neba, ispijene mašte, u kome su se moralni postulati istopili u vrednostima vremena koje je pošlo velikim tektonskim koracima prema novom duhovnom svetu opljačkane sakralnosti.

Duboke promene, čije posledice veći deo ljudi u zapadnoj hemisferi „potrošačkog kanibalizma“ i ne predviđa, plešu vampirski ples kotrljajući svoje teške imaginarne točkove po kaljuzi čovekove bede.

Povlačenje poglavara Katoličke crkve, pape Benedikta XVI, početkom 2013. godine upravo je simbol vremena koje u svome naručju kao dojilja podiže novu generaciju mladeži koja odrasta bez roditelja u okruženju virtuelno-digitalnog sveta veštačke inteligencije, daleko od hrišćanske dogme, deset božjih zapovesti, poslanice apostola i upozorenja apokalipse.

Bog za tu novu generaciju ljudi ne postoji, jer oni takvog Boga ne bi ni poštovali, ni u telu, ali ni u duhu, jer oni prvo odbacuju, dok se drugo ne može upoređivati sa virtuelno-kompjuterskom „stvarnošću“ virtuelnog novca, parčeta zemlje, prijatelja (Alexa).¹ Bog je za tu generaciju jednostavno nešto što ne postoji i što nikada nije postojalo. Ali u njihovim životima nema ni novog Boga. To su ljudi, koji su reči Voltera u potpunosti osporili jer ne može se o nečemu pričati što ne postoji. Anđeli ne postoje, Bog ne postoji, apostoli i Biblija ne postoje, ne postoji vaskrsenje, ni raj ni pakao, ne postoji Rim, postoji samo trenutak i mi u njemu. Da li to znači kraj za zapadnu civilizaciju, kraj za čoveka ili je to tek početak metamorfoze evolucijskog razvića u duhu prirodnog uma, potpuno je nebitna stvar. Bitan je pravac novog čoveka koji žudi za življenjem izvan prirode, njegovog svesnog i đavoljim pečatom odobrenog uništavanja prirode kome se posvećuje sve predanije i sve revnosnije. Iako je prošlost učiteljica sadašnjosti, hrišćani znaju da je njihovo proterivanje iz Raja bila Božja kazna za neposlušnost, znaju da je raspeće Hrista bilo greh svakog hrišćanina, koji je svojim rođenjem prenosio zločin i kaznu predaka vekovima sve do modernog doba, kada se taj isti čovek umorio od ispaštanja, žrtve, pokajanja, smernosti, tišine i razmišljanja, baš tada kada se počela savremenim svetom širiti industrijska buka, gradska halabuka i potrošačko ludilo. Bog je takvom svetu nazirao neopoziv kraj, slutnju je već odavno smenilo uverenje da je početak trećeg milenijuma adekvatan proročanstvu iz knjige Otkrovenja. I ubeđenje da je zapadni čovek već jedanput izneverio svoje drevne grčke, rimske, slovenske, germanske... bogove, ukazivalo je na to da je njegova druga izdaja hrišćanskog Boga tek prirodni put starog pravila: „Ko jednom prevari, opet će...“

Naše drugo izdajstvo hrišćanskog Boga bilo je prirodni put zapadnog čoveka, koji je izdajom prvih Bogova zapisao u svoj kôd sastavni deo sebe samoga: prevaru. Ništa nije pomoglo što je taj isti čovek od novog Boga bio izgnan zbog greha iz Istočnog raja, da je taj isti čovek, vaskrsenjem Hrista bio osuđen na pokajanje za svoj drugi greh. On je nezaustavljivo išao napred prema trećoj, konačnoj prevari, koja od Ničeovog krika, pre nešto više od sto godina, izvodi unutar drugog, ovoga puta hrišćanskog Boga, konačnu deportaciju ne samo Boga, već i religije kao takve, izvan svoje svesti.

Taj treći korak ka desakralizaciji, poseban je. On u sebi, naime, ne sadrži supstitut hrišćanskog Boga, već posle njega ne dolazi ništa ili bolje rečeno dolazi velika praznina u kojoj potpuno nestaje sakralni svet. Pri tome se postavlja pitanje da li čovek može izdati, prevariti deo sebe samoga? Očigledno može, a to da je baš sakralni svet najpotpuniji deo koji je on ikada imao u sebi, s obzirom na njegov pređeni put, nije nikakvo čudo.

1 Amazon – Alexa je mala sprava koju nazivamo: »virtual (digital) assistant« (digitalni pomoćnik) u kome se nalazi tehnologija veštačke inteligencije (AI). Sprava je sposobna za verbalnu komunikaciju na više svetskih jezika. Preko pametnih uređaja njena se upotreba sve više proširuje. U sklopu digitalizacije društva predstavlja jedan od oslonaca budućeg sveta. U SAD sociolozi su kod dece koja komuniciraju u svom stanu sa tom spravom ustanovili da je Aleksa za decu već postao deo porodice. Tamna strana tog sistema jeste da može preko pametnih uređaja ulaziti u našu privatnost a da mi toga nismo ni svesni.

Zato se danas sakralni svet gubi na „obalama Crnog mora“, gde elegijama kao prognani Rimljanin u antičko doba, piše tužne pesme Rimu kojeg ispisane reči više ne zanimaju, jer početak trećeg milenijuma ovako ili onako predviđa dolazak antihrista. Mutacija čoveka taj dolazak neće ni primetiti, pošto će se društveni razvoj kretati u pravcu progressa iza koga čami nešto đavolje, koje je sasvim slično putu postmodernog čoveka. Zato „to“ dolazi prikrivenim putem, ne kao Hrist, otvorenog srca, već krivudavim i tamnim hodnicima, koji svi zajedno upućuju čoveka prema praznom prostoru „ništavila“ ili kao što je svojevremeno rekao hrvatski filozof Ivan Supek: „Postmoderni čovek ide po putu, na kraju kojeg ne postoji zid, već provalija“.

Da li smo mi već u toj provaliji sa poslednjim ostacima mitologije i teologije, nad kojima neko pleše posmrtni bal, upitao bi neko. Veštačka inteligencija, koja sve više dominira društvom čoveka, preko društvenog umrežavanja na web zaoкупlja sve veći postotak ljudi. U takvom virtuelnom svetu, gde je sve relativno, najveće žrtve postaju danas najmlađe generacije, koje se već u detinjstvu vaspitavaju sve više preko www (svetske mreže), koja danas pruža mentalni razvoj deteta u još dubljem i subverzivnijem obliku negoli pre nekoliko decenija. U takvom digitalnom svetu teologija i Bog nestaju u svesti najmlađe generacije, dok se jednom tako razvijeni ateizam ni u kasnijem razvoju čoveka ne menja. O tome nam govore sociološka istraživanja, koja potvrđuju sintagmu potpunog ateizma kod prvih generacija ljudi koji su u detinjstvu bili izloženi „kompjuterskoj indoktrinaciji“. Danas tridesetogodišnjaci osetno podležu mnogim sociološkim devijacijama koje su alarmantne s obzirom da su oni zapravo tek prva generacija kompјuterskog obrazovanja. Njihov pogled na sakralni svet je neprepoznatljiv, dok se ideja živog Boga kod njih uopšte ne susreće. U takvom liberalnom odnosu, sakralni svet digitalnog oblika ne može da ispliva na površinu detetovog interesovanja, pošto se ispred njega stavlja nepregledni svet animacije, zabave i poziva da se virtuelizacijom vlastitog života uključi u novi svet. Svest u takvom ispraznom svetu postaje bezbožna, oslobođena moralnih vrednosti koje su proizišle iz religije. Granice dozvoljenog za pojedinca se time u svetu bez vrednosti proširuju na neke nove horizonte, koji sa sobom više ne nose ostavštinu ljudskih pokolenja iskre sakralnog sveta. Sledeći taj put desakralizacije zapadnog društva, nema boljeg dokaza koji bi potvrdio kalvariju Zapada, negoli početak novog trećeg milenijuma, kada Evropska Unija nije htela da stavi u Ustavnu povelju EU tačku po kojoj bi bilo navedeno da hrišćanstvo predstavlja zajednički temelj duhovnog razvoja evropskih država (nacija). To nisu hteli da učine ni u odnosu na prošlost. Vreme, koje je od zapadnog čoveka zatražilo odgovor – da li on još uvek priznaje ne samo hrišćanskog Boga, već i sakralni svet „per se“ – dobilo je negativan odgovor. Zapadni čovek je na prelazu milenijuma očigledno prestao da bude svedok hrišćanstva, Boga, Hrista, Sv. Marije, dvanaest apostola. Vrhovni zakonodavac ujedinjene Evrope odbacio je sakralno ruho hrišćanstva sugerišući da je nestanak velike duhovne sile, koja je u dve hiljade godina satkala veliki deo kreativnosti zapadnog duha, posledica

naučnog i tehnološkog progresa koji je prerastao „prevaru“ ne samo hrišćanstva, već i vere kao takve.

Činjenice da su najveći mislioci od drevne Grčke, preko Rima sve do dana današnjeg inspiraciju uglavnom uvek nalazili u odnosu čoveka i Boga, da su najveće umetničke vrednosti čoveka bile povezane sa religijom, da su najlepše građevine ne samo zapadne kulture već i celog sveta bile posvećene Bogu, i na kraju krajeva, da je jedino religija čoveka u misaonom svetu povezivala sa dalekom prošlošću, nisu bile dostatne ljudima, koji su tada, kao i danas predstavljali „Stari kontinent“. Oni su se u ime evropskih elita, kao vek pre toga opredelili za „natčoveka“. Bog je na taj način premešten u istoriju. Na njegovo mesto nije došao novi Bog, nego je hrišćanski Bog prestao da postoji. Bez naslednika, ali i bez poklonika koji bi oplakivali njegov nestanak.

Novi čovek, savremeni čovek za njega jednostavno nema više ni vremena ali ni prostora koji mu baš posle smrti sakralnog sveta izmiče sve više i sve brže, pa će tako i jedno i drugo pokušati da uzme iz ostataka hrišćanske crkve, kojoj će početi da oduzima zemlju, šume, zgrade, crkve, katedrale. Poslednji ostaci hrišćana, kako izgleda, već u ovom veku biće opet progonjeni i odbačeni u katakombe. Vera evropskih hrišćana vratiće se time svom početku. Treća/četvrta industrijska revolucija sa veštačkom inteligencijom, 3D tehnologijom, 5G komunikacijom predstavlja svet plagijata globalnih razmera gde se tehnološki napredak sve više oslanja na takmičenje strojeva – robota – virtuelnog sveta.

Biotehnologija užurbano menja sastavne delove, kako kod životinjskih, tako i kod biljnih vrsta. Nasilje čoveka nad prirodom nikada nije bilo veće i destruktivnije nego što je to danas. Okeani izumiru, Amazonija nestaje, poslednji ledenici odlaze u Nebo dok se severni i južni pol bude iz svog milion godina dugog sna.

Dotle čovek traži spas u veštačkoj inteligenciji i nadi da će virtuelni svet pobediti realni svet. Na tom putu čak je i novac postao virtuelan (bitkoin), ekonomija decentralizovana, politika dirigovana svetim gralom dvadeset prvog veka: digitalizacijom.

Kada je taj put već bio izabran od strane onih koji su predstavljali zapadnu civilizaciju, februara 2013. godine, papa Benedikt XVI izgovorio je nešto što je nosilo između redova (*lat. inter linearis*) trag sudbonosnog zla koje se naselilo u čovekov svet, pa čak i trag uzmicanja sakralnog sveta pred novim svetom: „Dok sam više puta preispitivao svoju savest pred Bogom, shvatio sam da su moje podmakle godine nejake da bih mogao da udovoljim zahtevima koji se nalažu na mesto naslednika Svetog Petra. U današnjem svetu koji se menja veoma brzo, potrebno je imati i snagu uma i snagu tela, ali i jedno i drugo mene je u poslednjih nekoliko meseci napustilo do te mere, da sam shvatio kako više nisam u stanju da obavljam zaduženja koja su mi poverena.“

Jozef Alojz Rieger, koji je postao papa Benedikt XVI, želeo je zapravo da kaže posrnulom zapadnom svetu nešto što je tako podsećalo na Sokratove velike

reći: „Došlo je vreme da svako krene svojim putem, ja da umrem a vi da živite. Šta je bolje, samo Bog zna“.

Posvećenost duhovnim korenima oduvek je bila teška, zato je i broj poklonika tog sveta oduvek bio mali. Razlika između prošlosti i sadašnjosti po tom pitanju ne igra odlučujuću ulogu, ali je broj onih koji poštuju taj put nekolicine rapidno smanjen.

Odlazak takvih ljudi iz svetovnog života, još za vreme njihovog življenja, stavlja pred nas na vagu njihovo vreme, koje je jednako našem a istovremeno od našeg tako različito. Shvatamo da je to svet pojedinca koji živi u velikoj manjini istomišljenika, nasuprot velikoj većini koja izgubljena u „rijalitima“, ne shvata da su „hleba i igara“ halucinacije đavolskih namera. Manjina „izgubljena“ u asketizmu stoji nasuprot većine, gde vlada pravilo potrošačkog mentaliteta u čijoj pozadini raste savremeni hedonizam, licemerje i egoizam. To nisu svetovi koji bi mogli da se približe ili pomire. Zato se vera ovih „poslednjih monaha“ ruši i ujedno umire u prkosu većini koja više nije sposobna da razume svet svojih predaka.

Da li je Volter uopšte pomišljao na to kada je izgovorio onu slavnu poslovicu o beskrajnosti Boga?

I na kraju krajeva, ko je u boljoj situaciji: oni koji veruju u nešto iznad čoveka ili oni koji ne veruju ni u šta slično?

Postavljanjem Crkve Svete Mudrosti Božje na prvi od sedam brežuljaka Konstantinopolja, tamo kod zaliva Zlatnog roga i bosforskog moreuza, koji je od davnina delio evropski od azijskog kontinenta, ispunila se želja hrišćanskog Boga da gradu koji je udahnuo Rimu hrišćanstvo i zadržao lepotu latinskog jezika, te dubinu rimskog prava, pokloni najlepšu crkvu, kojoj na celom ovozemaljskom svetu nije bilo para. Crkva, koja je svojom lepotom pripadala sakralnom svetu, svoju sudbinu je poklonila jedinstvu hrišćanske vere. Veza između Rima i Konstantinopolja trebalo je u tom smislu da bude jedna osovina sa dva točka, sveta dužnost zaštite dva posvećena mesta celog hrišćanstva, koje je trebalo da dovede do izgradnje „Trećeg Rima“.

Crkva Aja Sofija, osmo čudo sveta, koje je u svoju građevinu utkalo deo sakralnog, koje nije poticalo iz zemaljskog sveta, bila je sagrađena, onako kako dolikuje najvećem hramu hrišćanskog Boga: iskonskom verom, pobožnošću i strahopoštovanjem prema mitološkim vremenima, kada čoveka još nije ni bilo.

Vladari, graditelji, vernici su, naime, u vreme postavljanja najvećeg hrišćanskog hrama uistinu verovali da postavljaju hram živome Bogu, za šta uslov nije u novcu, zemaljskom bogatstvu ili sposobnosti vernika da se napravi nešto izuzetno. Oni su samo sledili verovanje da će ono što će nastati biti delo Boga a ne njih, i tako su napravili nešto što je uistinu izgledalo kao delo nebeskih sila.